

*Tenyészállat-kiállítás
Keresztúr egykori Piac-terén,
1940-es évek eleje*

uradalom és több balkáni állam számára.

A nagyobb uradalmak tenyésztete mellett a keresztúri is színvonalas tenyésztet tartott fenn, nem zárkozott el az új tenyésztési irányzatok elől, és az 1910-es években kezdett rátérni a nyugatról hozott faj, a több hasznot hajtó tiszta szimentáli bevezetésére. Az áttérés nem volt zökkenőmentes, a gazdák szívósan ragaszkodtak a régi fehér fajtához, amely egyrészt munkabíróbb, másrészt a betegségekkel szemben edzettebb volt, ám kevesebb hasznot hozott. Az új faj meghonosítását az állam támogatta, fellendítve a már a XIX. században is élénk marhakereskedelmet. A két világháború között a keresztúri országos vásárokról felhajtott mintegy 5-6 ezer állatból egy-egy vásár alkalmával 30-40 kocsirakomány ment külföldre: Ausztriába, Németországba, Olaszországba, Csehországba, Görögországba, Palesztinába, Egyiptomba.

A helyi újság, a *Székelykeresztúr* híradásaiban mindig jelen voltak a vásárról és kiállításról szóló beszámolók. Ezekből tudjuk meg, hogy 1905-ben a szokott tenyészállat-kiállítás február 28-án tartott meg kiváló eredménnyel. Nagy volt az érdeklődés, ugyanis 97 bika volt felhajtva, amelyből 34 db adódott el, összesen 20.410 koronáért. 48 db tehenet és üszőt állítottak ki, de ezekből eladás nem történt. A Földművelésügyi Minisztérium által a díjazásra adományozott 1600 korona összegből az alábbiak részesültek:

– Bikákért a nagytenyésztők közül az első díjat, 100 koronát és egy bronzból készült oroszlánt (dísztárgy) Sperker Ferenc nyerte Szentdemeterről; a 2. díjat, 100 koronát Somogyi Albert Héjjasfalváról; a 3. díjat, 90 koronát Orosz Lajos Szentersébetről; a negyediket, 80 koronát Ugron Zoltán Fiafalváról; az 5. díjat, 70 koronát Bártzay Gyula Tiszaburáról; a hatodikat, 60 koronát br. Rothenthal Henrik Szőkefalváról vehette át.

– Ugyancsak bikákért a kistenyésztők közül az első díjat, 80 koronát a homoród-karácsonyfalvi Kovács Mihály vette át; a 2. díjat, 60 koronát Szőke Károly helybeli; a 3. díjat, 40 koronát Kovács Károly helybeli; a 4. díjat, 30 koronát homoród-karácsonyfalvi Kedves Domokos; az 5. díjat, 25 koronát szentabrahámi Nagy Elek; a 6. díjat, 15 koronát a helybeli Lőrinczy Lajos községi bírónak nyerte.

– Bikákért a következő díjakat osztották ki a községek között: 1. Székelykeresztúr, 2. Tordátfalva, 3. Betfalva, 4. Kisgalambfalva.

Állatmutató versenyek Visszatekintő egykori állatkiállításainkra

Székelykeresztúr természeti adottságai és gazdasági viszonyai meghatározták a lakosság életkörülményeit. Megélhetésük fő forrását a mezőgazdaság, ezen belül főként az állattartás jelentette. A városnak adományozott évi négy országos vásár tarthatása serkentőleg hatott e tevékenységre.

A mezővárosi jelleg elsőrendű meghatározója a vásár volt, amely egyben a város egyik fő jövedelmi forrását is képezte. 1590-ben olvashatunk először arról, hogy Szent-Kereszt napján, a templom búcsúján tartották. A XVIII. században már két vásárról van tudomásunk. 1844-ben V. Ferdinánd császár egy igen díszes, pecsétes oklevéllel Szitás Keresztúrnak – a meglévő két vására mellé újabb kiváltsággal – még két szabad országos sokadalmat engedélyezett: a Mátyás-napit és az Eszter-napi vásárt.

Az 1850-es években az újonnan engedélyezett Mátyás-napi vásárokkal mellett szerveztek verseny jellegű kiállításokat is. Az állatvásárral egybekötött tenyészállat-kiállításokra évente több ezer állatot „hajtottak fel” a környező falvakból, de jóval távolabbi vidékekről is. Kezdetben e rendezvények egyik fő szervezője Gyárfás Domokos földbirtokos volt, aki a szervezés mellett az állattenyésztés terén is jeleskedett.

„Bem később a pótlovas bizottság elnökének nevezte ki. [...] Gyárfás Domokos mindvégig tevékeny részt vett Erdélyben a lótenyésztés emelésénél. Az Udvarhely megyei lótenyésztés bizottság elnök-

ségét hosszas évekig nagy odaadással viselte. Állatkiállításokat rendezett Sz. Keresztúron még az abszolút rendszerbe. Később üggető versenyeket is. Ezekre gyűjtött és adott jutalmakat...” – írja róla Daniel Gábor főispán.

Később a fia, Gyárfás Endre és fiaival Ugron Zoltán földbirtokos, országgyűlési képviselők folytatták a hagyományt, és évi rendszerességgel szervezték az állatvásárokkal egybekötött kiállításokat.

Egy 1858. évi plakát – „*Állatmutató verseny*” címmel – Gyárfás Domokos szervező aláírásával intézett felhívást az állattenyésztőkhöz. A nevezett esztendő májusának 1–4. napjaira hirdetett versenyt, a következő díjakat helyezte kilátásba: 3 aranykoronát a legnagyobb tejhozamú tehen után, 2 aranykoronát a legjobb kétesztendő bika után, 1 aranykoronát a legjobb kétesztendő tinó után, de a legszebb lovat, juhot és sertést is díjazták.

A XX. század elején az állatkiállításokra felhajtott állatok zömét a szarvasmarhák tették ki. Vidékünkön túlnyomó részben a régi fehér fajtájú marhát tenyésztették, s csak kisebb mértékben a nyugati tarka fajt. Minden év február végén itt kerültek bemutatásra az erdélyi, sőt az alföldi (Bártzay-uradalom) tenyész apaállatok. A legfejlettebb tenyésztet a szentdemeteri Sperker-féle tenyésztet volt, amely később a Római Katolikus Státusz tulajdonába ment át. A keresztúri kiállításoknak messze földre híre ment: innen szereztek apaállatokat az orosz cári

*Tenyészállatok kiállítása, 1937 (fent)
Községi bika a gondozójával,
1937 (középen)*

*Patakfalvi Lajos két bikaborjával az
1942. évi Mátyás-napi vásáron (lent)*

– Borjas tehenekért díjat kaptak kiállítók-
ként: 1. Kovács József helybeli, 2. Ravasz
Miklós homoródszentpáli, 3. Oláh Antal
helybeli római katolikus plébános, 4.
Bartha Mózes újszékelyi, 5. Kovács Do-
mokos székelyudvarhelyi, 6. Gálfalvi Já-
nos gagy, 7. Göncz Károly szentmiklósi,
8. Orbán József siklódi gazda.

– A hároméves üszöknél az első díj Fodor
Mózes héjjasfalvi kiállítónak jutott, a 2.
díj héjjasfalvi Ferenczy Mihálynak, a 3.
díj Firtos Gergely helybeli lakosnak, a 4.
díj Fekete József szentábrahámi kiállí-
tónak.

– Kétéves üszöikért jutalmat kaptak: 1.
székelyudvarhelyi Dobai József, 2.
magyarandrásfalvi Fazakas Ferencz, 3.
nagygalambfalvi Gyerkó Péter, 4. alsó-
siménfalvi Elekes Ferencz kiállítók.

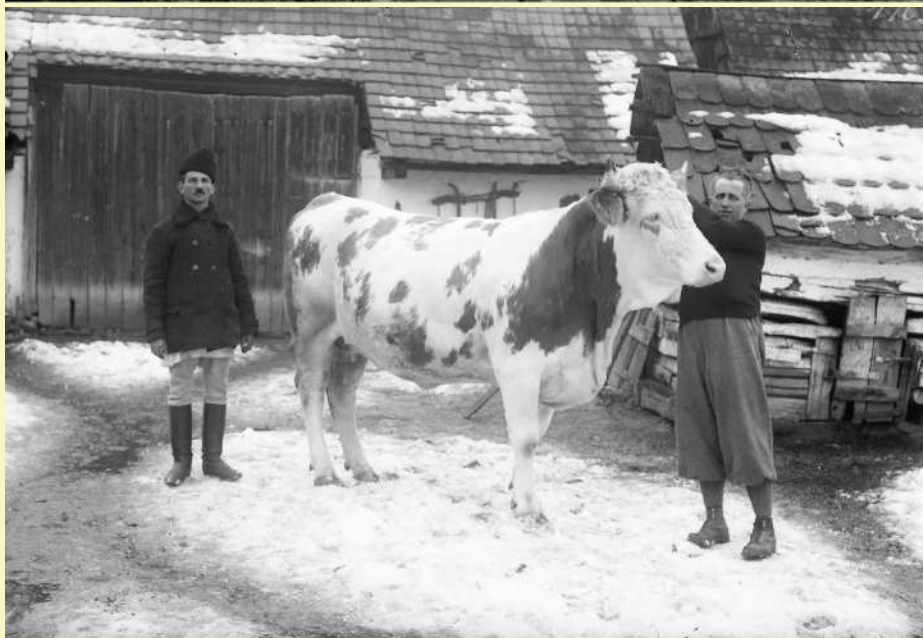
1906-ban a február 21-ei baromvá-
sárra 5130 db szarvasmarhát hajtottak fel.
Ebből 1544-et adtak el, így gyengének
minősült a vásár. „Az eladottak nagyon
magas áron keltek el. 13 kocsin, vonaton
szállították egy részüket Bécsbe, a többi
Nagyváradra. Apró marháknak nem volt
kereslet, inkább a nagyobb ökrökben
csak.” (Székelykeresztúr, 1906. febr. 24.)

A nevezett év május elején tartott juh-
és baromvásárban „felhajtván lett 3260
szarvasmarha, 195 ló, 2000 juh. Elada-
tott 1933 szarvasmarha, 90 ló, 1095 juh.
Vonaton elszállítottak 8 vagon szarvas-
marha, ebből 2 vagon Liptó-Demény-
falvára gazdasági ökröket szállított.”
(Székelykeresztúr, 1906. május 5.)

1907-ben az Udvarhely megyei Gaz-
dasági Egyesület által rendezett tenyész-
állat-kiállítás február hó 28-án, a kiállítást
követő vásár pedig március 1-jén zajlott.
Hét nagytenyésztő összesen 41 darab bi-
kát hajtott fel. Az első díjat, az O. M. G. E.
tiszteletdíját és 100 koronát Sperker Fe-
renc szentdemeteri lakos nyerte el **Csákó**
nevű bikájával, a második díjat, 100 ko-
ronát özvegy Somogyi Albertné héjjas-
falvi lakos **Labanc** nevű bikájának ítélte
oda a bizottság, báró Kemény József (özv.
Orosz Lajosné) székelyszenterzsébeti la-
kos **Csinos** nevű bikáját a 3. díjjal, 80 ko-
ronával tüntették ki. Bártzay Gyula tisz-
aburai lakos **Csákó** nevű bikájával a 4.
díjat, 60 koronát, Ugron Zoltán fiatfalvi
lakos **Fattyú** nevű bikájával az 5. díjat, 50
koronát vihetett haza.

A kistenyésztők összesen 57 bikát mu-
tattak be. A nyertesek: 1. újszékelyi Boros
Sámuel, 2. székelykeresztúri Kovács Ká-

roly, 3. szentábrahámi Keresztély Márton, 4. küsmödi Deák Gergely, 5. szentábrahámi Bodó János és 6. homoród-karácsonyfalvi Kovács Mihály voltak.

Borjas tehenet 20 darabot hajtottak fel. Az első díjat Pálffy Zoltán firtosmartonosi, a másodikat Bartha Mózes újszékelyi, a harmadikat Lőrinczy János székelykeresztúri, a negyediket Nagy Márton székelykeresztúri, az ötödiket Firtos Gergely székelykeresztúri, a hatodikat Fodor Sámuel székelykeresztúri, a hetediket Tamás Zsigmond tarcsafalvi, a nyolcadikat Jakab Adolf nagygalambfalvi kiállító nyerte.

Hároméves üszöt 9 darabot hajtottak fel. Díjazottak voltak: 1. fiatfalvi Nagy Lajos, 2. kiskalambfalvi Demeter Mózes, 3. székelykeresztúri Györfy Mózes, 4. nagygalambfalvi Varga Sándor állattartók. Kétéves üszöt 28 darabot hajtottak fel. Díjat nyertek kiállítókként: szentábrahámi Lőrinczy K. Péter, székelykeresztúri Lőrinczy Lajos, illetve Varró Lajos és Lőrinczy Pál fiatfalvi lakosok. A községi bikák közül az első díjat a városfalvi, a másodikat a székelykeresztúri, a harmadikat a gagyai, a negyediket a rugonfalvi nyerte el.

Díjkiosztás után a bizottság és a vendégek bankettre gyűltek össze. Damokos Andor vármegyei alispán Darányi Ignác magyar királyi földművelésügyi minisztert, a miniszter küldötte pedig az alispánt köszöntötte. Felszólaltak még Ugron Zoltán, Gyárfás Endre, dr. Koós Mihály, a székely kirendeltség vezetője, Valentsik tiszti főügyész és még többen. Maga a vásár alig közepesnek minősült: eladódott 37 tenyészbika és 13 kiselejtezett bika levágásra. Vásárolt még 29 község, 3 nagy- és 1 kistenyésztő.

Az 1911. február 28-án tartott országos jellegű tenyészállat-kiállítás alkalmával felhajtottak a kistenyésztők 87 darab magyar erdélyi jellegű és 7 darab pirostarka bikát, 21 darab 3 éves, 24 darab 2 éves üszöt és 18 darab tehenet, a nagytenyésztők 38 darab magyar erdélyi jellegű bikát. A bírálatot egy 9 tagból álló bizottság végezte, a díjazásra 1600 koronát fordítottak. Érdemes ismertetni a díjazottak sorát, hiszen fény derül a tenyésztők kilétére, a kor állat-névadási szokásaira, de az is megtudható, földrajzilag mekkora területet fedtek le ezek a tenyészetek:

– I. díjat, 400 koronát nyert **Káplár** nevű

*Kiállításra felvezetett bikaborjú,
1930-as évek (fent)*

Dubb Móric tehene

Felek, 1939 (középen)

Tenyészállat-kiállítás, 1937 (lent)

A keresztúri lópiac, 1930-as évek

bikájával Ugron Zoltán fiatfalvi lakos, országgyűlési képviselő;

– II. díjat, 300 koronát **Bura** nevű bikájával Bártzay Gyula tiszaburai birtokos;

– III. díjat, 200 koronát **Mozsár** nevű bikájával Szőke Károly kistenyésztő, székelykeresztúri lakos;

– IV. díjat, 200 koronát **Bitang** nevű bikájával gróf Somsichs Tihamér szentdemeteri földbirtokos, országgyűlési képviselő;

– V. díjat, 100 koronát báró Kemény József székelyszenterzsébeti tenyésztete **Csalfa** nevű bikájával;

– VI. díjat, 100 koronát **Jámbor** nevű bikájával ifj. Csoma Lajos kistenyésztő, székelykeresztúri lakos;

– VII. díjat, 100 koronát **Fickó** nevű bikájával Demény József kistenyésztő, újszékelyi lakos;

– VIII. díjat, 100 koronát **Fickó** nevű bikájával Burszán Mózes kistenyésztő, fiatfalvi lakos;

– IX. díjat, 50 koronát **Fickó** nevű bikájával Kovács Károly székelykeresztúri lakos, kistenyésztő;

– X. díjat, 50 koronát **Bodor** nevű bikájával özv. Szakács Mózesné újszékelyi lakos, kistenyésztő.

A községi bikák díjazása az alábbiak szerint történt: I. díj, 60 korona: Székelykeresztúr község; II. díj, 50 korona: Medesér község; III. díjat, 40 korona: Szentábrahám község; IV. díjat, 30 korona: Alsóboldogfalva község; V. díj, 25 korona: Székelyszentmihály község; VI. díj, 25 korona: Betfalva község; VII. díj, 20 korona: Újszékely község.

A tehének, a hároméves és kétéves üszők díjazására 400 koronát, 1 ezüst és 2

bronzérmes fordítottak, az országos, az erdélyi és a székelyudvarhelyi gazdasági egyesület adományát.

A borjas tehének I. díját és az ezüstérmes Kálmán Lajos fiatfalvi lakos nyerte. A II. díjat Elekes Dénes siménfalvi lakos, a III. díjat Pitó Lajos székelykeresztúri lakos, a IV. díjat Varga Sándor nagygalambfalvi lakos, az V. díjat Bartalis Sámuel medeséri lakos, a VI. díjat Firtos Gergely székelykeresztúri lakos vehette át.

A hároméves üszők közül az I. díjat Györfy Mózes székelykeresztúri lakos üszőjére ítélte a bizottság. A II. díjat Kovács Mózes székelykeresztúri lakos, a III. díjat Fekete Pál bögözi lakos, a IV. díjat Márton Dénes kiskedei lakos vehette át.

A kétéves üszők kategóriájában az I. díjat Feleki B. Márton nagygalambfalvi lakos nyerte üszőjével, a II. díjat Vári Dénes siménfalvi lakos, a III. díjat Hegedűs Sándor szentábrahामी lakos.

Annak dacára, hogy a felhajtás jó volt, a bikavásár gyengének minősült. Eladtak összesen 68 darab bikát, ezek közül községi bikáknak vásárolt egyet-egyet Fenyéd, Moha, Homoródújfalva, Bethlenszentmiklós, Szolokma, Csekefalva, Etéd, Hosszúaszó, Székelyderzs, Székelybetlenfalva, Homoródszentpál, Nagysáros, Maroshévíz, Homoródkarácsonyfalva, Bögöz, Bágy, Felsőfálva. De itt vásárolta meg a II. díjjal kitüntetett, Bártzay Gyula tenyészetéből való bikát Székelykeresztúr község alsókeresztúri közbirtokossága. A tiszaburai tenyésztő több évben is jelen volt a keresztúri kiállításokon, díjakat nyert. A Bártzay földbirtokos család kitűnt kimagasló gazdasági teljesítményével, nem véletlen tehát,

ha Keresztúrig eljutottak tenyészállataikkal, ugyanakkor ez azt is jelenti, hogy a keresztúri versenyek, kiállítások messze földön híresek voltak.

A korabeli tudósítások arról is beszámolnak, hogy ezek az események a legszigorúbb hatósági és egészségügyi ellenőrzések mellett zajlottak. Rendbontásról, apróbb bűncselekményekről alig van említés, leginkább azt hangsúlyozzák, hogy ilyesmi nem történt. Az újságban helyet kaptak a korszerű állattartásra vonatkozó szakcikk, főleg Dornér Béla gazdasági szakíró és Szentannai Sámuel gazdasági szaktanár tollából, aki gazdasági előadásokat is tartott a témában Székelykeresztúr és a környező falvak gazdái számára.

A fentebbiekről való megemlékezés fontos, hiszen a kiállításokra vonatkozó adatokat olvasva tudjuk meg, hogy mekkora jelentőséggel bírtak ezek az események. A keresztúri kiállítások és vásárok nagy vonzerővel bírtak, minden évben az ország különböző pontjairól érkeztek a kis- és nagytenyésztők, felvontatott állataik szerepeltetése, díjazásuk elismerést, tekintélyt és szakmai elégtelt jelentett, ugyanakkor minőségi állatokat szolgáltatott a piac számára.

Múltunknak e szelete is bizonyítja, hogy itt, ezen a sokszor nehéz megélhetést biztosító tájon is lehetett boldogulni, minőséget termelni. Állattenyésztőink nem csupán anyagi megélhetést biztosítottak tevékenységükkel, hanem szolgálták ennek a sok évszázados múlttra visszatekintő foglalkozásnak a folytonosságát is.

Sándor-Zsigmond Ibolya

A felvételek a székelykeresztúri Molnár István Múzeum fotóarchívumában találhatóak.

Irodalom:

1. *Székely Oklevéltár*. Új sorozat. Bukarest, 1983. I. k. 144.
2. Orbán János: *Székelykeresztúr története*. Kolozsvár, 1943.
3. *Székelykeresztúr: Gazdasági, ipari, szépirodalmi és közművelődési hetilap*. 1905–1911. évi évfolyamok.
4. Daniel Gábor főispán visszaemlékezései Udvarhely megye 1861–1898. évi eseményeire. Kézirat. A székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum tulajdonában.
5. www.tiszabura.hu